

További feladatok a Hamlet-portfólióhoz

1. A darab szövegének tagolása: öt felvonás húsz jelenete – kihagyásokkal

a) Illeszd be a helyükre a *Hamlet* kilenc, elkészült, a darabból kiemelt jelenetét, pontosabban jelenetösszefoglalóját! Húsz jelenetből tizenegy összefoglalása egymáshoz képest helyes sorrendben áll, de közöttük el kell helyezni a kihagyott összefoglalókat. Ezek összekeverve és betűkkel megjelölve a sorba rendezettek után találhatók.

- Írd be a kihagyott jelenetek betűjelét a jelenetek, illetve a felvonások között szabadon hagyott sorokba!
- Ezután számozd be sorban az egyes jeleneteket egy-egy felvonáson belül!
(A szöveg ma használatos tagolása egyébként nem Shakespeare-től, hanem a XVIII. századból származik. Az ő idejében a darabokat folyamatosan játszották.)

A HIÁNYOS VÁZLAT: TIZENEGY JELENET A HÚSZBÓL

(A jeleneteket alkotó kisebb, a drámában külön nem jelölt jeleneteket zárójeles sorszámmal jelöltem itt és alább, a kihagyott jeleneteknél is.)

I. felvonás

- Az örök kérésére Horatio, Hamlet barátja éjfélkor megbizonyosodik arról, hogy az idős Hamlet kísértete valóban megjelenik a várfalon. Megígéri, hogy a következő éjjelen Hamletet is elhívja, hogy szembesüljön a jelenéssel.
- (1) Anglia új királya, Claudius, aki az elhunyt király, az idősebb Hamlet öccse, a trónteremben megindokolja bátyja özvegyével kötött gyors házasságát, majd intézkedni kezd. Levelet küld a norvég Fortinbras nagybátyjának, hogy állítsa meg Dánia ellen sereggel készülő unokaöccsét; elengedi Laertest, bizalmas udvari emberének, Poloniusnak a fiát Párizsba; a halott király fiát, Hamletet, aki vissza akar menni Wittenbergbe, viszont arra kéri, hogy maradjon az udvarban. (2) Horatio és Hamlet beszélgetnek a dániai állapotokról és Hamlet hangulatáról, majd Horatio és az örök arra kéri Hamletet, hogy éjfélkor jöjjön velük, s saját szemével bizonyosodjék meg apja kísértetének megjelenéséről.
- A Szellem, akinek szándékaiban Hamlet nem bíz meg teljesen, elmondja a királyfiának, hogy öccse, Claudius mérgezte meg, míg a kertben aludt, s azt is tudomására hozza, hogy Hamlet anyja még a gyilkosság előtt Claudius szeretője lett. A Szellem megparancsolja Hamletnek, hogy bosszulja meg halálát, s azt is, hogy anyját viszont ne zaklassa, hanem bízza a saját lelkiismeretére.

II. felvonás

- (1) A király és a királyné Hamlet wittenbergi barátait, Rosencrantzot és Guildensternt kéri meg, hogy fűrkésszék ki Hamlet megváltozásának okát. Polonius elmondja, hogy ez szerinte Ophelia elutasító viselkedésével magyarázható, s arra kéri a királyt, hogy lessék meg együtt, hogy Hamlet hogyan viselkedik Opheliával. (2) Polonius találkozik Hamlettel, aki bolondosan beszél hozzá, illetve bolondját járatta vele. (3) Hamlet találkozik régi barátaival, Rosencrantzcal és Guildensternnel, akikről hamarosan kideríti, hogy az ő megfigyelésére hívták őket Dániába. A barátok elújságolják Hamletnek, hogy színtársulat érkezett az udvarba. (4) Hamlet nagy lelkesedéssel üdvözlö a színészeket, s rögtön felelevenít velük egy régi darabot. Egyúttal megkéri őket, hogy este adják elő a *Gonzago megöletése* című darabot az ő betoldott soraival.

III. felvonás

- Rosencrantzék elmondják a királyi párnak, hogy egyelőre nem tudták meg Hamlet furcsa viselkedésének okát. A király és Polonius kihallgatják Ophelia és Hamlet beszélgetését, melynek során a királyfi az asszonyi természet ingatagságát és a becsület törekenységét emlegetve ismételten kolostorba küldi a lányt, akinek eddig udvarolt. A király Hamlet furcsa, „mélakóros” beszédét nem a szerelmi kudarccal magyarázza.
- A királynő szobájában Hamlet a támadó fogadtatásra még támadóbban reagál. Anyja segélykiáltására a hallgatózó Polonius megmozdul a kárpit mögött, mire Hamlet agyonszúrja. Csak a tetemet meglátva tudja meg, hogy nem Claudius, hanem csak udvari bizalmasa bújta meg a függöny mögött. A királyfi néhány Poloniuson sajnálkozó megjegyzés után súlyos szemrehányásokkal illeti anyját, hogy vére hallgatva az idős Hamlet helyett annak hitvány öccsét választotta. A királynő először értetlenkedik, majd fia szavainak hatására megrendül. A szemrehányások közben azonban megjelenik a Szellem, hogy Hamletet a bosszúra emlékeztesse, illetve anyja megkímélésére figyelmeztesse. A Szellemet a királynő nem látja, fiát ismét örültnek nézi. Hamlet anyjától önmegtartóztatást, a bűnös királyi ágytól való tartózkodást követel, majd távozik.

IV. felvonás

- Rosencrantz és Guildenstern Polonius testét követelik Hamlettől, és közlik, a királyhoz kell mennie velük.
- Gertrud és Claudius megdöbbenve tapasztalják, hogy Ophelia elméje elborult: dalol, illetve összefüggéstelen beszédében halott apját emlegeti. Laertes lázadó csoport élén betör a királyhoz, akin apja halála miatt bosszút akar állni. A király ártatlannak vallja magát, és türelemre, az igazi gyilkos megtalálására inti. Beszélgetésüket az eszét veszített Ophelia dalolása kísérteties, zavaros beszéde zavarja meg.
- Horatio megkapja Hamlet levelét, melyben a királyfi tájékoztatja, hogy váltságdíj ellenében a kalóztól hamarosan hazatérhet.
- A király elmagyarázza Laertesnek, hogy miért nem büntette meg itt, Dániában Polonius gyilkosát, Hamletet. Beszélgetésük közben érkezik a királyfitól levél, melyben a királyt hazatértéről tudósítja. Erre a király Laertessel megbeszéli Hamlet párbajba csomagolt meggyilkolásának tervét. A jelenet végén jön a hír: Ophelia vízbe fulladt.

V. felvonás

- (1) Hamlet és Horatio beszélgetnek, a királyfi elmeséli, hogy a halálát kérő királyi levelet a hajón kicserélte egy olyan levélre, amely a kézbesítők, Guildenstern és Rosencrantz azonnali halálát követeli az angol uralkodótól. (2) Osrick, egy finomkodó modorú udvaronc Laertes megbízásából barátságos lovagi kardviadalra hívja Hamletet. Horatio óvja a viadaltól barátját. (3) A királyi-udvari nézőközönség előtt kezdődik a viadal, amely előtt Hamlet bocsánatot kér kihívójától indulatos szavaiért, temetőbeli örült viselkedéséért. Hamlet a viadalban először fölényben van, azután Laertes mérgezett tőre megsérti, de még ez előtt Gertrud iszik a király által megmérgezett, Hamletnek szánt italból. A verekedés közben Hamlethez kerül a mérgezett tőr, amely most Laertest sebzi meg. A királynő összeesik, mire a már közelgő haláláról tudó Laertes beavatja Hamletet az ellene szőtt gyilkos királyi tervbe, melynek ő, Laertes volt az eszköze. Hamlet a mérgezett tőrrel ledöfi a királyt. A két apátlan fiú a halál előtt kibékül, Hamlet Horatiót kéri, hogy tudósítsa a túlélőket igaz történetéről. (4) Fortinbras csapatai végszóra érkeznek, épp jókor: Hamlet Horatióon keresztül még a közelgő norvég hercegre adja szavazatát: őt jelöli meg utódjául. Fortinbras meghallgatja Horatióonak a történetekről szóló, bővebb kifejtést ígérő összefoglalóját, majd az ő katonái lőnek sortűzetet a halott Hamlet tiszteletére.

A kihagyott és összekevert jelenetek:

- a) Laertes elutazása előtt eltanácsolja hűgát, Opheliát Hamlettől, majd meghallgatja atyja, Polonius útravalóul adott jótanácsait. Az apa is eltölti Opheliát Hamlettől.
- b) Polonius először szolgájának, Rajnádnak ad utasításokat arról, hogy hogyan kémlelje ki Laertes párizsi viselkedését, majd meghallgatja lányát, aki beszámol neki Hamlet furcsa, örült viselkedéséről. Polonius úgy véli, hogy a viszonzatlan szerelem magyarázza Hamlet viselkedését, s ezt mielőbb el szeretné mondani az aggódó királynak.
- c) A várfalon Horatio, Hamlet és egyik őr, Marcellus éjfélkor meglátják az idős Hamlet szellemét, aki hívja Hamletet, hogy kövesse őt.
- d) Hamlet útközben találkozik a norvég Fortinbras hadával, mely éppen Dánián kel át Lengyelország felé. A dán királyfi Fortinbras századosától megtudja, hogy a norvég herceg egy talpalatnyi földért viszi háborúba seregét. Ezt hallván Hamlet egyfelől elmedít a harc értelmetlenségén, másrészt ismét saját tétlensége miatt ostromozza magát.
- e) A király Rosencrantzéknek elmondja, hogy elküldi velük Hamletet Angliába, Polonius pedig megígéri a királynak, hogy a kárpit mögül kihallgatja az anya és a fiú beszélgetését. A királynő szobája felé igyekvő Hamlet a magányosan meditáló és imádkozni próbáló király mögött halad el. Már ledöfné, amikor eszébe jut, hogy az ima közben végrehajtott bosszú inkább jutalom, mintsem igazi megtorlás lenne.
- f) A királynő elmondja Claudiusnak, hogy Hamlet leszúrta Polonius. Claudius Hamlet Angliába küldését a királynőnek mint az így kialakult helyzet orvoslását vázolja föl.
- g) (1) A temetőben sírásók (az eredetiben bohócok, „clown”-ok) beszélgetnek, tréfálkoznak, miközben munkájukat végzik. Hamlet és Horatio közéjük érkezik, és bekapcsolódik a halottakról, azaz hajdani élőkről, élet és halál anyagi körforgásáról folytatott beszélgetésükbe. (2) Az udvar Laertessel Ophelia koporsóját kísérve a temetőbe érkezik. Kiderül, a sírásók az öngyilkosként kezelt Ophelia sírját ásták. Az öngyilkosság miatt csonka szertartás vége felé Laertes az Ophelia megháborodását okozó gazembert átkozva a nyitott sírba ugrik. Hamlet utána. A sírban verekszenek, majd Hamlet vadul bizonygatja, mennyivel jobban szerette a lányt, mint ahogy egy testvér szeretheti.

h) (1) Hamlet először a színészeket oktatja a színház céljáról s a megfelelő játékmódról, majd megbeszéli Horatióval, hogy a színelőadás alatt mindketten figyelni fogják a király viselkedését.(2) Az udvar megtekinti a cselekményt előzetesen összefoglaló némajátékot, majd a színelőadás egy részét. A király azonban a Hamlet által *Az egérfogónak* emlegetett darabnak azon részénél, melyben a színpadi királynő hűségfogadkozása után a színpadi királyt öccse a kertben fülébe öntött méreggel megmérgezi, föláll, s az előadásnak vége szakad. Hamlet Horatióval egyetértésben megállapítja, hogy most már bizonyosak lehetnek a szellem szavában. (3) Rosencrantz és Guildenstern szemrehányást tesznek Hamletnek, hogy felizgatta anyját és a királyt. Hamlet egyfuvólával példálózva ad leckét áruló barátainak arról, hogy nem olyan könnyű őrajta eligazodni, illetve céljait kifürkészni. A barátok után Polonius is közli, hogy Hamletet hívhatja anyja. A királyfi lelkében véres elhatározással elindul.

i) A király közli Hamlettel döntését, hogy tette miatt a királyfiának wittenbergi barátai kíséretében Angliába kell mennie. A közönség Claudius jelenetző monológjából arról is értesül, hogy a Rosencrantzékkel az angol királynak küldött levél Hamlet azonnali halálát követeli.

PSza Készítsd el a dráma általad színrevitelre szánt rendezői példányának vázlatát! A fenti tartalom-összefoglalásból húzz ki jeleneteket vagy jelenetek részleteit úgy, hogy négyórás helyett csak kétórás legyen a darab. Húzásaidat indokold!

(Valójában persze nem elsősorban a cselekményből, hanem a dialógusok és a monológok szövegéből kell a rendezőnek húznia. Portfóliódba ezért ehelyett egy felvonás meghúzott változata is belekerülhet.)

Ezt a feladatot érdemes később, a darab elemzése után elvégezned.

PA Készíts képregényt a darab egyik jelenetéből!

A képregény legalább 6, legfeljebb 12 képből álljon, a szereplők szavait vagy buborékban, vagy képaláírással rögzítsd. Te döntöd el, hogy a darab eredeti szövegéből válogatsz idézeteket vagy egyszerűsített-tömörített mondatokat adsz a szereplők szájába. A képregényt bármilyen technikával elkészítheted (fekete-fehér rajz, színes filc, festés, kivágás és kollázs, ill. fotómontázs stb.); számítógépet is használhatsz a rajzoláshoz.

2. A *Hamlet* első két jelenete

A) Az első két jelenet kapcsolata

a) A darab az instrukció szerint Dániában, Helsingör várában játszódik. Nézd meg az első két jelenetben szereplő neveket, és ítéld meg, hogy hangzásuk alapján milyen nemzetiségű szereplőt idéznek!

Francisco:

Bernardo:

Marcellus:

Horatio:

Hamlet:

Claudius:

Gertrud:

Polonius:

Laertes:

Mi lehet a szerepe, a jelentősége a sokféleségnek, a kevéssé kizárólagos skandináv jellegnek?

b) Hangulati szempontból milyen viszony van a dráma első két jelenete között?

Milyen helyszínen, milyen napszakban és hány órakor játszódik az első, milyen helyszínen a második?

Ha rendező lennél, melyik jelenetnél milyen világítást alkalmaznál?

	ELSŐ SZÍN (JELENET)	MÁSODIK SZÍN (JELENET)
Helyszín		
Napszak, időpont		
Az első megszólalók szavai, beszédmódja (idézet/jellemzés)		
A jelenet uralkodó hangulata		

A két jelenet viszonya:

- c) Mi a szerepe annak, hogy Horatio eredetileg nem hisz a szellemekben, a kísértetjárásban? Függetlenül a Szellem – egyelőre ismeretlen – mondanivalójától, hogyan, milyen jelként értékeli Horatio a kísértet megjelenését (65–67. sor)?
- d) Mit tudunk meg az első jelenetben az ország politikai helyzetéről? Hogyan kapcsolják az örök e helyzethez a Szellem öltözékét?
- e) Miért nem lenne szerencsés, ha a darab a második, a tróntermi jelenettel indulna? Milyen többletet ad az első jelenet a másodikhoz, mennyiben nézzük másképpen az első miatt a második jelenetet? Ki és hogyan viszi tovább az első jelenet hangulatát, színvilágát a második jelenetben? .....

B) Claudius trónbeszéde

- a) Milyen uralkodónak ismerjük meg Claudius a dráma második jelenetéből?
 b) Olvasd el Claudius trónbeszédének alább idézett részét!

KIRÁLY

*Bár Hamlet, édes testvérünk, halála
 Emléke még új, és úgy illenek,
 Hogy gyászba' hordjuk szívünket, s egész
 Országunk egy bús homlokká boruljon:
 De annyiban már a természet
 Győzött az ész, hogy míg bölcs fájdalommal
 Siratjuk őt, megemlékszünk magunkról.
 Azért ángyunkat egykor, most királynénk',
 E harcos állam trónja özvegyét,
 Mintegy kopár örömmel – a szemünk
 Mosolygva egyik, a másik könnyezve,
 Kéjjel koporsók, gyászal nász között,
 Egyensúlyozva bánatot s gyönyört –
 Nőül vevők; nem ellenkezve bölcs
 Tanácsitokkal, melyeket nekünk
 Szabadon adátok ez iránt; köszönjük. –
 Már most, az ifjú Fortinbras, miképp
 Tudjátok is, nem adva ránk sokat,
 Vagy oly hiszemben, hogy bátyánk halála
 Miatt ez ország összevissza van,
 Kalandos álmakkal szövetezések,
 S követséggel sem átalt háborítani,
 Az atyja elvesztette földeket
 Kiadni kérvén, melyek jog szerint
 Bátyámra szálltak. Ennyit róla.*

- Mivel indokolja Claudius az elődje özvegyével kötött gyors házasságot?
  - Milyen ellentétekre épít a beszéd első 15 sora?
  - Ha megnyeri, mivel nyeri meg a király udvari hallgatósága rokonszenvét az első 25 sorban?
- Milyen értékekre hivatkozik kimondva, illetve beszéde retorikai szerkezete által sugallott módon?

c) Milyen három gyors intézkedést hoz a király a jelenetben? Hogyan indokolja ezeket?

i. Fortinbrasra vonatkozóan:

Indoklás:

ii. Laertesre vonatkozóan:

Indoklás:

iii. Hamletre vonatkozóan:

Indoklás:

C) Hamlet és Claudius, illetve az udvar viselkedése

a) A király Hamlettel folytatott párbeszédében a „Szép tőled, és ajánlja szíved, Hamlet” kezdetű fejtetésként (a 87–117. sorokban) milyen értékekre, fogalmakra hivatkozva unszolja a királyfit, hogy hagyjon fel gyászával, illetve enyhítse azt?

b) Milyen tónusban beszél Claudius Hamlettel? Hogyan reagál a királyfi éles replikáira?

Az olvasott jelenet szerint s annak időpontjában mik lehetnek Claudius szándékai elődjének fiával?

c) Kinek a viselkedése helyénvaló, érett a tróntermi jelenetben: a királyi páré és az udvartartásé vagy Hamleté?

Hogyan viselkedik Hamlet? Mi szól – a jeleneten belül! – amellett, hogy viselkedése nem csak különködés, túlérzékenység?

Érvelj!

Hamlet viselkedésének kritikus elemzése – az Udvar viselkedése melletti érvek	Hamlet viselkedésének kritikus elemzése – a Hamlet viselkedése melletti érvek

d) Ki osztja az első, illetve *majd* a negyedik jelenet tanúsága szerint Hamlet szembenállását az új renddel?

Ki az, aki az új királyi pár nászát szintén elsietettnek látja?

Miért fontos, hogy legyen ilyen szereplő?

Hozz idézetet, mely bizonyítja ezt az egyetértést!

D) Hamlet első monológja

HAMLET

Ó, hogy nem olvad, nem bígul s enyész

Harmattá e nagyon, nagyon merő hús!

Vagy mért szegszte az Örökkévaló

Az öngyilkosság ellen kánonát?

Ó Isten, Isten! mily unott, üres,

Nyomasztó nékem e világi üzlet!

Phi! rút világ! gyomos kert, mely tenyész,

Hogy magva hulljon; dudva és üszög

Kövér tanyája. Ó, megérni ezt!

Két-hónapos halott! – nem, annyi sincs még,

S egy oly király, kibez e mostani:

Hyperion mellett szatír; ki úgy

Élt-halt anyámér, hogy kímélte még a

Fúvó szelektül is. Ég és pokol!

Eszembe kelle jutni? Szenvedéllyel

Csüggött anyám is férjén, mintha vágyát

Növelte volna tápja: s imbol egy

*Hó múlva már – de jobb feledni ezt.
 Gyarlóság, asszony a neved! – Csak egy
 Rövid hó: még cipője sem szakadt el,
 Melyben atyám testét kísérte ki,
 Niobe módra könnyé válva; – s ím
 (Ó, Isten! egy barom, egy oktalan
 Tovább gyászolna) ím, ő, éppen ő,
 Atyám öccsével egybekél, ki úgy
 Sem búz atyámra, mint én Herculesre.
 Egy hó alatt – még tettetett könnyének
 Kisírt szeméből el se tűnt sava,
 S ő újra házasság. Ó, gonosz hamarság:
 Várnászki ágyba így sietnie!
 Ez jóra nem visz, nem vibet soba;
 De törj meg, szívem, mert nem szólhat a száj.*

a) Egy-két szóval (esetleg lélektani kifejezéssel, címkével) jellemezd Hamlet lelkiállapotát a monológ szerint!

Hangulata milyen tettere készítetné? Miért nem hajtja végre ezt a tettet?

b) Milyen metaforákkal írja le a világot, illetve az udvart?

Írj ki legalább két metaforikus jellemzést!

c) Mivel indokolja Hamlet ebben a monológban lelkiállapotát? Milyen tényezőket jelöl meg fájdalma okául?

Haragja ki ellen irányul elsősorban?

d) Hamlet számára apán kívül mit jelentett az idős Hamlet a fenti monológ s a következő idézet szerint? Mit jelent ennek következtében számára apja halála és anyja új házassága?

*„Ő volt az ember, vedd akármi részben,
 Mását e földön nem látok soba.”*

PSza Látszat és valóság

A darab egyik nagy témája látszat és valóság ellentéte, ami az alábbi idézetben is megjelenik.

HAMLET

*Látszik, asszonyom! az is
 Valóban; látszik-ot nem ismerek.
 Nem e sötétség köntös, jó anyám,
 Sem a szokott gyászöltözöt, sem az
 Eröltetett mell zúgó sóhaja,
 Nem a szemekben duzzadó patak,
 A csiüggdő tartásu arc, meg a
 Bú többi módja, színe és alakja
 Jelölhet engem voltaképp: ezek,
 Valóban, látszanak, mert játszhatók;
 Az enyém belül van, és nem látja szem,
 Csak dísz és boglára gyászmezem.*

Írj egyoldalas fogalmazást arról, hogy a darabban hol s hányféleképpen jelenik meg a látszat és valóság kettőségének motívuma! Ide sorolható az alakoskodás, a szerepjáték

motívuma is!

3. A különös harmadik jelenet

a) Az első két jelenet után, illetve a második jelenet utolsó szavai után („Atyám árnyéka fegyverben! Gonosz, / Rút cselet gyanítok: bár éj volna már! / Csitt, lélek, addig. Rút csíny nem marad, / Borítsa bár egész föld, föld alatt.”) milyen helyszínre és eseményre számít a néző?

b) Kik a harmadik jelenet szereplői, mi a jelenet helyszíne?

Ki kinek milyen tanácsot ad?

Első tanács:

Második tanács (itt elég a szerinted legfontosabb két tanácsot kiemelni):

Harmadik tanács:

c) Mi lehet a közbeékelés funkciója a közvetlen színpadi hatás szintjén?

d) Milyen későbbi cselekményszálakat, motívumokat indít el, készít elő ez a kitérőnek tűnő epizód?

Milyen későbbi szereplők közötti párhuzamok lehetőségét építi ki ez a jelenet?

Milyen szerepben látjuk itt Poloniust és Laertest?

e) A későbbiek szempontjából miért lehet fontos, hogy Poloniust itt nem udvari intrikusként, hanem gondos és aggódó apaként látjuk?

Nézőpontváltások a Hamletben

Nézőpontváltásokról az elbeszélői nézőpont kapcsán inkább epikus művekben szoktunk beszélni. Azonban drámában is vizsgálhatjuk a szövegben éppen érvényesülő nézőpontokat, amelyek a „nézőt az érzékelés és a megértés különböző pozícióiba helyezik” (Kékesi Kun Árpád).

Az olvasott szöveg, illetve a látott jelenet más és más perspektívát kínál a nézőnek: orientálja, irányítja figyelmét – még ha máshogyan is, mint az epikában az elbeszélői nézőpont vagy a látókör (beszédhelyzet). Például a Hamlet első jelenetében más hangulatú Dániával ismerkedünk meg, mint a második, a tróntermi jelenetben. Poloniust a harmadik jelenetben máshogy és másnak látjuk, mint később, például a harmadik felvonás első és második jelenetében. Vitakérdés a Hamlet megítélésével kapcsolatosan, hogy a dráma világát mindig és kizárólagosan a főszereplő nézőpontjából és értékelési pozíciójából látjuk-e. Ennek a kérdésnek a megítélése erősen befolyásolja a darab színrevitelét.

PSzé (Az első három feladat összetartozik, csak együttes megoldásuk kerülhet a portfólióba.)

a) Sorold föl azokat a jeleneteket, ahol nem feltétlenül Hamlet nézőpontjából ítéljük meg a dán udvart!

b) Keress és jellemezz olyan jeleneteket, ahol Hamlet nincs jelen a színpadon!

c) Keress és jellemezz olyan jeleneteket, ahol Hamlet viselkedését nem tudjuk, nem tudod teljes azonosulással szemlélni!

PSza Írj egy egyoldalas fogalmazást, amely Rosencrantz és Guildenstern magatartása iránt megértőbb, elfogadóbb, mint Hamlet!

Helyzetüket és Hamlettel kapcsolatos viselkedésüket jellemezd körültekintően!

PSza A darab első felvonásának második, illetve harmadik felvonásának első három jelenete alapján írd meg az elemzést a királyról, amely elfogadóbb iránta, mint Hamlet, amely meglévő pozitív vonásait is észreveszi, kidomborítja!

4. Újra éjféli – a 4. szín

a) A negyedik szín a már régen várt, már az első színben előkészített találkozás a Szellem és Hamlet között. Miért tekinthető ugyanakkor ez a rész is késleltetésnek?

b) Hamlet és Horatio újabb beszélgetése ismét megerősíti, hogy Hamlet megítélése a dániai közállapotokról nem csak az ő külön véleménye.

- Keresd meg s idézd Horatio azon mondatát, amelyben furcsálja, rosszallását fejez ki az udvar viselkedését illetően!

- Az első két jelenet ellentétét sötétség és világosság, rettenet és derű között most időben egyszerre, de két térben jeleníti meg a darab.

Hogyan jelenik meg ez az ellentét a 4. szín első jelenetében? Hol mi folyik éppen?

- Ha függetlenítjük magunkat (?) Hamlet nézőpontjától, mi minden indokolja a királyi udvar mulatozását?

- Hamlet Horatióval folytatott beszélgetésében hogyan viszi tovább, terjeszti ki Claudiusról és Gertrudról alkotott véleményét? Immáron miről elmélkedik?

c) „Rohadt az államgépben valami.” Ezt a szállóigévé vált mondatot a negyedik szín vége felé ki mondja? Miért fontos, hogy nem Hamlet szájából hangzik el?

PK és PSzé Nézz utána, hogy a Szellem alakját hogyan jeleníti meg két-három Hamlet-film (pl. Laurence Olivier-é, Kozincevé, Zeffirellié, a BBC-sorozaté) vagy Hamlet-előadás.

Látjuk-e a Szellemet? Milyen öltözetet visel? Kinek a hangján szól? Stb.

Megfigyeléseidet rövid jegyzetekben rögzítsd!

PA Rajzolj színpadképet és jelmeztervet az ötödik jelenethez!

Ha rajzolsz, legalább két képet készíts. Egyet, amelyen jól látszik a Szellem öltözete, egyet pedig, amelyen a Szellem és Hamlet vagy a Szellem és a többiek térbeli elhelyezése jól látszik. A képekhez néhány színi utasítást is írf!

Ha nagyon nem szeretsz rajzolni, de erős elképzelésed van a jelenet megrendezéséről és képi megjelenítéséről, vagy kérj meg valakit a kivitelezésre (ez esetben jelöljétek, hogy mi kinek a munkája), vagy írf részletes leírást a jelmezekről, a térszervezésről, a mozgásokról és a hangeffektusokról!

5. Hamlet és Ophelia

A harmadik felvonás első jelenete bizonyos szempontból szerves folytatása és ismétlése a második felvonásnak. Ez a felvonás is a királyi pár és Rosencrantzék, majd a királyi pár és Polonius Hamletre vonatkozó beszélgetésével indul. Folytatás és különbség is, hogy itt már nem csupán Polonius és Rosencrantzék feladata Hamlet lelkiállapotának kifürkészése, hanem Opheliáé is.

a) Töltsd ki az alábbi táblázatot!

Idézetek Hamlettől	Értelmező megjegyzések: A) a szereplő Hamlethez való viszonyáról; B) céljáról, a beszélgetésben tanúsított magatartásáról; C) Hamlet vele szemben tanúsított magatartásáról
„Mert ha becsületes vagy, szép is: nehogy szóba álljon becsületed szépségeddel.”	A)
„Én egykor szerettelek.” „Ne hittél volna nekem; mert hiába oltja be az erény e mi vén törzsünket, megérik rajtunk a vad íz. Én nem szerettelek.”	B)
„Eredj kolostorba; minek szaporítanál	C)

<p>bűnösöket!” „Cinkos gazemberek vagyunk mindnyájan: egynek se higgy közülünk. Menj Isten hírével, kolostorba. Hol az apád?” „Hallottam hírért, festjük is magunkat, no bizony. Isten megáldott egy arccal, csináltok egy másikat; lebegtek, tipegtek, selypegtek; Isten teremtéseinek gúnyneveket adtok, s kacérságból tudatlannak mutatkoztok. Eredj! jóllaktam már veled; az őritett meg. Nem kell több házasság, mondom; aki már házas, egy híján, hadd éljen; a többi maradjon úgy, amint van. Zárdába; menj!”</p>	
--	--

- b) Ophelia most másodszor „árulja el” Hamletet. Mi volt az első „árulás”, miben áll a mostani? Mi utal arra, hogy Hamlet sejti, nem bízhat Opheliában?

PSzé és PSza

- Írj esszét arról, hogy Ophelia miért ilyen engedelmes! Mennyiben következik ez jelleméből, s mennyiben az apjától és bátyjától hallott érvekből?(Mik is ezek az érvek?)

Milyen következményei vannak jókislányi engedelmességének?

Röviden állítsd szembe magatartását a Romeo és Júlia című dráma Júliájának alakjával!

- Írj egyoldalas esszét arról, hogy vajon Hamlet valójában szereti-e Opheliát, illetve arról, hogy mi minden befolyásolja vele való viselkedését!

Gyűjtsd össze és értelmezd a darabban erre vonatkozó ellentétes, ellentmondásos kijelentéseket! Mind a korábbi szövegrészeket (pl. II/1.), mind a későbbieket (pl. V/1.) vedd fi gyelembe, ne csak a III. felvonás első és második jelenetét!

- Hamlet és Ophelia számos szempontból egymás tükrei. Mi mindenben hasonlít egymáshoz viselkedésük és sorsuk?

Írj erről esszét!

6. Hamlet őrülete

Az első felvonás végén Hamlet barátainak bejelenti, hogy „furcsa álcát fog ölteni”:

*„Bármily fonákul viselem magam
 – Mintbogy talán, úgy látom, ildomos lesz
 Ezentúl furcsa álcát öltenem –”*

De már előtte, a Szellemmel való beszélgetése után olyan furcsán beszél, hogy szavait barátja, Horatio „zavart beszéd”-nek minősíti. Ez a kettősség és kérdés a dráma egészén végigvonul: őrült-e Hamlet vagy csak tetteti az őrületet?

- a) Melyik állításokat tartjátok igaznak?

A három legpontosabb, legmeggyőzőbb állítást válasszátok ki és húzd alá!

- i.) Hamlet nem őrült, csak szerepet játszik, mert a döntéshez és cselekvéshez időt akar nyerni az őrület álcája alatt.

- ii.) Hamlet őrülete nyomozási kellék, amely mögött elbújva jobban tudja a Szellem állításait ellenőrizni, Claudius bűnösségéről megbizonyosodni, illetve azt nyilvánosan leleplezni.
- iii.) Hamlet nem őrült, de nem is egészen ura a cselekedeteinek. Az idegösszeroppanás határán áll, depressziós (mániás depressziós). Az őrülettel mint súlyosabb betegséggel lelki megrendültségét, sérültségét palástolja.
- iv.) Hamlet nem őrült, de lelkileg labilis, az őrület tettetése ennek a megrendülésnek az okáról van hivatva elterelni a figyelmet.
- v.) Hamlet álcázásul és figyelem-elterelésül választja az őrület álarcát, de ez a maszk szándéka ellenére valójában éppen hogy rátereli mindenkinek a figyelmét.
- vi.) Hamlet azért játssza az őrületet, hogy ezzel magára terelje a figyelmet, s Claudius és szövetségeseit cselekvésre, elkötelezettségeik és szándékaik elárulására készítse.
- vii.) Hamlet azzal, hogy őrületet játszik, nagyobb gondolkodási (nyelvi) és cselekvési szabadságot vív ki a maga számára. A tettetett őrület révén környezetét jobban meg tudja zavarani, jobban ki tudja fürkészni igazi természetüket és kötődéseiket.
- viii.) Egyéb magyarázat, saját megfogalmazás:

- b) Keress és sorolj föl olyan jeleneteket, ahol Hamlet egyértelműen csak játssza az őrületet!
- c) Keress olyan jeleneteket, ahol Hamlet valóban elveszti az önmaga fölötti ellenőrzést!
- d) Keress olyan jelenetet a harmadik felvonásban, ahol Hamlet bizonyítani akarja, hogy nem őrült! Miért nem sikerül neki ez a bizonyítás? Több okot is felsorolhatsz.
- e) Hol játszik Hamlet őrült helyett saját maga szerint is bohócot, udvari bolondot?

PSzé Keresd meg az ötödik felvonásban azt a jelenetet, amelyben korábbi viselkedéséért maga is elmeállapotát vagy lelkiállapotát okolja, azaz mintegy elismeri őrületét, lelki hasadtságát!

PSza Írj esszét Hamlet valódi vagy tettetett „őrületéről”, ennek megnyilvánulásairól, változatairól, értelmezési lehetőségeiről!

PA Rajzold le az „őrült”(?) Hamletet két szituációban! (Pl. Poloniusszal bohóckodva vagy Opheliával folytatott egyik társalgása közben.)

7. Öt monológ

A Hamlet tartalmazza talán a drámairodalom leghíresebb monológjait. A címszereplő részben éppen monológjai révén nő szinte túl a dráma szituációin és ok-okozati cselekményláncán. A következő feladatban a Hamlet monológjaival, a monológok Hamletjével foglalkozhatsz.

A) Hamlet vallomása Rosencrantz-nak és Guildensternnek

„
*...Én egy
 idő óta (bár nem tudom, miért) elvesztettem minden
 kedvemet s felhagytam minden szokott gyakorlatimmal;
 és, igazán, oly nehéz hangulatba estem, hogy ez a
 gyönyörű alkotmány, a föld, nekem csak egy kopár
 hegyfok; ez a dicső mennyezet, a lég, ez a felettem
 függő kiterjedt erősség, ez arany tűzekkel kirakott
 felséges boltozat, no, lássátok, mindez előttem nem
 egyéb, mint undok és dögletes párák összeverődése.
 S mily remekmű az ember! Mily nemes az értelme! Mily
 határtalanok tehettségei! Alakja, mozdulata mily
 kiféjező és bámulatos! Működésre mily hasonló
 angyalhoz! belátásra mily hasonló egy istenséghez!*

*a világ ékessége! az élő állatok mintaképe! És mégis,
mi nekem ez a csipetnyi por? Én nem gyönyörködöm az
emberben, nem – az asszonyban se, hiába mosolygasz.”*

(II/2. 285–301)

- a) Mi utal e vallomásban a reneszánsz világszemléletre?
b) Milyen kettősség uralja ezt a „kismonológot”?
Emelj ki belőle három ellentétbe állított képet!
c) Hogyan kapcsolható a monológ értékszemlélete Hamlet alábbi, pár sorral korábban olvasható
eszmefuttatásához?
Hogyan, minek alapján minősítjük, ítéljük meg Hamlet szerint a világ jelenségeit?

HAMLET

Dánia börtön.

ROSENCRANTZ

Úgy az egész világ is az.

HAMLET

*De még milyen! mennyi rekesz, őrhely és dutyi van benne!
s Dánia egyik legcudarabb.*

ROSENCRANTZ

Mi nem úgy gondolkozunk, fönység.

HAMLET

*Nektek hát nem az; mert nincs a világon se jó, se rossz;
gondolkodás teszj azzá. Nekem börtön.*

- d) Az „Én egy idő óta...” kezdetű prózai monológ alapján hogyan jellemeznétek Hamlet
lelkiállapotát? Vajon mi hozhatta létre ezt a lelkiállapotot?

PSzé Hallgasd meg a *Hair* című musicalből a monológ megzenésített feldolgozását! („*What a
piece of work is a man!*”)

Értelmezd a monológnak a *Hair*ben betöltött helyét és szerepét!

B) A Hecuba-monológ

HAMLET

Ugy; hordjon Isten: – Most magam vagyok

Ó, mily gazember s pór rab vagyok én!

Nem szörnyűség az, hogy lám, e színész,

Csak költeményben, álom-indulatban

Egy eszmeképhez úgy hozzátöri

Lelkét, hogy arca elsápad belé,

Könny ül szemében, rémület vonásin,

A hangja megtörik, s egész valója

Kiséri képzetét? S mind semmiért!

Egy Hecubáért!

Mi néki Hecuba, s ő Hecubának;

Hogy megsirassa? Mit nem tenne még,

Ha szenvedélyre volna oly oka,

Mint van nekem? Könnyárba fojtaná

A színpadot, s irtózató beszéddel

Repeszteni meg a nézők fülét,
Hogy a vétkes megőrüljön belé,
Képedjen az igaz, s a közönyös
Zavarba essék; elkábítaná
Magát a szem s fül érzetét. De én,
Lágyszívű, bárgyu gaz, bujkálok egyre,
Alomszuszikként, nem lendítve semmit;
Még szólni sem merek – nem, oly királyért
Kinek sajátján s drága életén
Gonosz rablás esett. Hab! gyáva volnék?
Ki mond pimasznak? zúzza bé agyam?
Tépi szakállam, s dobja a szemembe?
Fricskázza orrom? s mondja, hogy bazug
A májam, a tudóm? Ki teszi meg? Hab!
Biz' Isten, ehyelem. Nincs abba' mód,
Hogy én galambepéjű ne legyek,
Vagy zsarnokság alatt elkecseregni
Epém legyen; különben már azóta
A lég minden keselyűt hízalalom
E szkláv dögével. Véres, buja gaz!
Lelketlen, álnok, fajtalan gazember!
Ó, bosszu!
Ki állja? Mily számár vagyok! Hiszen
Szép az, valóban, és nagy hősiség,
Hogy én, a drága meggyilkolt fi a,
Kit ég s pokol bosszúra ösztönöz,
Szavakkal hűtöm a szám, mint lotyó,
És szitkozódok, mint egy nőcseléd
Vagy szobasurló.
Pbí, fürtelem! fuj! – Törd magad, te agy! –
Hallottam én, hogy nagy gonosztevőt
Színházban a csupán költött darab
Úgy meghatott lelkéig, hogy legottan
Önként feladta bűnös tetteit;
Mert, nyelve nincs bár, a gyilkos merény
A legcsodásabb szerven tud beszélni.
Most, e színészek által, az atyám
Megöléséhez hasonlót játszatok
Bátyám előtt: lesem minden vonását;
Lelkébe nyúlok az elevenig;
S ha rezzen is: tudom, hogy mit tegyek.
A látott szellem ördög is lehet,
Mert az is ölthet oly tetszős hüvelyt,
S tán gyöngeségem, mélakórom által
– Mert ily kedélyre nagy hatalma van –
A kárbozatra dönt. Nincs rá bizonyosság
Ennél különb; de tőr lesz e darab,
Hol a király, ha bűnös, fennakad.
El.

a) Ez a monológ a harmadik felvonás végén mélyen be van ágyazva a darab cselekményébe, okozati rendjébe. Bizonyítsd!

- Hogyan szűrődik át a megelőző jelenet a monológba, kivel s hogyan állítja szembe Hamlet saját viselkedését?
- A monológból és közvetlen előzményeiből milyen cselekvésbeli elhatározás fogalmazódik meg a szöveg vége felé?

Fogalmazd meg mai és metaforákban szegényebb nyelven!

Sokan Shakespeare művészetének s különösen a Hamletnek lényegi újdonságát a szereplők önértelmezésében, „ön-kihallgatásában” (Harold Bloom), azaz az erős – bizonyos értelemben a modern személyiséget szülő – önreflexivitásban határozzák meg. Abban, hogy Hamlet egyszerre nézi kívülről és belülről önmagát.

b) Emelj ki néhány önszidalmazó-önkáromló kifejezést a monológból!

c) A tett helyett választott beszédet miféle, kikre jellemző tulajdonságnak tartja Hamlet?

d) Milyen funkciója és jelentése lehet a monológban a sok kérdőjelnek?

e) A sok kérdő- és felkiáltójel milyen lelkiállapotra utal?

- Keress olyan kérdéseket, amelyeket Hamlet nem is biztos, hogy önmagához intéz!
- Keress Hamlet e monológbeli önjellemzésében önellentmondásokat!

f) Tétlenségét Hamlet a monológ utolsó negyedében milyen racionális, a darab elejére visszautaló kétellyel magyarázza?

Miért van szükség a színdarabon belüli színdarab segítségével a király számára állított csapdára, „törré”?

PSzé A híres Hecuba-monológ előtti hosszú Pyrrhus-monológ, melyet Hamlet kezd el, s a színészkirály mond végig – s melyet sok rendező felesleges szöveggént kihúz a drámából – milyen párhuzamokat mutat a Hamlet alaptörténetével, mennyiben része a darab „tematikus ritmusának”?

C) A „Lenni vagy nem lenni”-monológ

a) A monológ olvasása közben húzd – külön-külön – alá azt a tíz szót, amelyek szerinted a legfontosabbak a monológban!

HAMLET

Lenni vagy nem lenni: az itt a kérdés.

Akkor nemesb-e a lélek, ha tűri

Balsorsa minden nyűgét s nyilait;

Vagy ha készáll tenger fájdalom ellen,

S fegyvert ragadva véget vet neki?

Meghalni – elszunnyadni – semmi több;

S egy álom által elvégezni mind

A szív keservét, a test eredendő,

Természetes rázkódtatásait:

Oly cél, minőt óhajthat a kegyes.

Meghalni – elszunnyadni – és alunni!

Talán álmodni: ez a bökkenő;

Mert hogy mi álmok jönnek a halálban,

Ha majd leráztuk mind e földi bajt,
 Ez visszádobbant. E meggondolás az,
 Mi a nyomort oly hosszan élteti:
 Mert ki viselné a kor gúny-csapását,
 Zsarnok bosszúját, gőgös ember dölyfét,
 Útált szerelme kínját, pör-balasztást,
 A hivatalnak packázásait,
 S mind a rugást, mellyel méltatlanok
 Bántalmazták a túró érdemet:
 Ha nyugalomba küldhetné magát
 Egy puszta tőrrel? – Ki hordaná e terheket,
 Izzadva, nyögve élte fáradalmin,
 Ha rettegésünk egy halál utáni
 Valamitől – a nem ismert tartomány,
 Melyből nem tér meg utazó – le nem
 Lohasztja kedvünk, inkább tűrni a
 Jelen gonoszt, mint ismeretlenek
 Felé sietni? – Ekképp az öntudat
 Belőlünk mind gyávát csinál,
 S az elszántság természetes színét
 A gondolat halványra betegíti;
 Ily kétkezés által sok nagyszerű,
 Fontos merény kifordul medriből
 S elveszti »tett« nevét. – De csöndesen!
 A szép Ophelia jó. – Szép bölgy, imádba
 Legyenek foglalva minden bűneim.

(III/1. 36–93.)

- b) Milyen nyelvi sajátosságok, nyelvtani jellemzők bizonyítják, hogy e monológban Hamlet nem egyszerűen saját dilemmáiról gondolkozik, hanem az emberlét nagy kérdéseiről?
- c) Mit jelent ebben a monológban a cselekvés, a tett? S mi az akadálya, gátja?
 Több, a tett ellen ható tényezőt is megnevezhettek, s maga a tett is mást és mást jelenthet a monológ különböző pontjain.
 Tett 1.= ..... Akadálya, féke:
 Tett 2.= ..... Akadálya, féke:
- d) Milyen jelenet, illetve párbeszéd után, illetve milyen párbeszéd jelenet előtt hangzik el Hamlet híres nagymonológja?
 Mi köti ide ezt a monológot, mennyire és hová lehetne áthelyezni?
- e) Peter Brook, korunk egyik legnagyobb Shakespeare-rendezője 1996-os Shakespeare-rendezésében e monológot áthelyezte az Egérfogó-jelenet, azaz a „színház a színházban” jelenet utánra.
 Mi indokolhatja ezt az áthelyezést?
- f) Az előző felvonást záró – a C) csoport feladatában is olvasható – Hecuba-monológ elhatározásához, eltökélttségéhez hogyan viszonyul ez a monológ?
 Milyen távlatba, szövegkörnyezetbe helyezi a Szellemtől kapott, illetve a kizökent idő helyreállításaként értelmezett feladatot?

PSzé Grigorij Kozincev filmjében ez a jelenet sziklás tengerparton hangzik el, és a Hamletet játszó színész belső monológját nem kíséri szájmozgás.

Nézd meg a jelenetet, melyben a Hamletet alakító I. Szmoktunovszkij szinkronhangja Latinovits Zoltán, minden idők egyik legnagyobb magyar színésze.

- Vajon mi a funkciója a monológ belsővé tételének?
- Milyen jelentésréteget hangsúlyoz, milyen jelentéstoppletet ad a monológhoz a táj, a háttér?
- Írd le, hogy a monológ egyes szavait, mondatait milyen kép, illetve milyen színészi mozgás, kamera-beállítás (változás) kíséri!

PSzé és/vagy PSza Hasonlítsd össze az „Én egy idő óta...” és a „Lenni vagy nem lenni...” kezdetű monológot! Mi minden kapcsolja össze a kettőt? Miben hasonlít s miben különbözik a két monológban a Hamlet által megítélt világ? Miben hasonlít és miben különbözik a két leírás tárgya és miben a leírások (nyelvi) nézőpontja?

(A feladatot szemponttáblázatba is foglalhatod!)

Az összevetés kidolgozottságától függ, hogy szövegértési vagy szövegalkotási feladatként sorolható majd be a megoldást.

PSza Adj címet a két monológot összehasonlítón elemző esszének, majd a cím alapján alkossd meg a fogalmazást!

D) A „Hő vért meginnám”-monológ

*Most van az éjnek rémjáró szaka,
Minden sír ásít, s maga a pokol
Dögvészt lebell ki. Most hő vért meginnám,
S oly szörnyű tettet bírnék elkövetni,
Hogy a napfény reszketve nézne rá.
De csútt! anyámboz: – Ó, szív! el ne nyomd
Természeted, s ne hadd, hogy e kebelbe
A Néro lelke szálljon valaha:
Legyek kegyetlen, ne vértagadó.
Dobjon szavam tört, ne rántson kezem.
Nyelv s szándok ebben kétszínű legyen:
Hogy, bármi zokkon ejtsem a beszédet,
Tettel ne nyomjon lelkelem rá pecsétet.*

(III/2. 370–382.)

a) Mi indokolja Hamletnek e rövid monológban hangoztatott baljós tettekrekeszségét?

Milyen cselekedetek, gesztusok s kinek milyen szavai vezetnek ide a jelenet megelőző részében?

Pontos idézetekkel válaszolj, ne csupán általános magyarázattal!

b) Hová kellene Hamletnek az előzmények alapján ebben a helyzetben, illetve lelkiállapotban indulnia?

Mi magyarázhatja, hogy mégis inkább anyjához indul? (Túl azon, hogy ő hívatta.) Mi lehet a célja, jelentősége annak, hogy előbb vele akar beszélni?

c) Mi indokolja, hogy Hamlet az „éj rémjáró szakáról” beszél?

Milyen értelemben történt szellemidézés, kísértetjárás a monológot megelőzően, illetve mennyiben értelmezhető maga Hamlet is kísértetként, szellemként a monológ pillanatában, illetve az azt követő jelenetekben?

d) Hamlet itt a Poklot emlegeti, saját lehetséges tettéről úgy beszél, mint amire „a napfény reszketve nézne”.

Mіндеzt figyelembe véve, a tette kész Hamlet milyen figurának látszik, illetve milyennek látja magát?

e) Kinek a vérét „inná meg” Hamlet a monológ szerint?

Mely sorok vonatkoznak Claudiusra, melyek Hamlet anyjára?

Melyik önfelcsúszás kivel kapcsolatos viselkedésre vonatkozik? Talán emlékszel rá, hogy az emlegetett Néro anyagyilkos (is) volt!

Húzd alá s mérlegeljétek ebből a szempontból a monológ minden felszólítását, parancsát!

A drámában legalább két Hamletet ismerünk meg: a bosszúfeladatát tervezgető és a világ állapotán, a lét értelmén, az ember kettős természetén, az élet élni érdemes voltán töprengő királyfi t. Vannak, akik ennek alapján Hamlet személyiségének hasadtságán elmélkednek, noha mindkét „fél”, mindkét szerep Hamlet sajátja. Sőt, a királyfi t alighanem a kivitelezendő feladat nehézsége készteti elmélyült gondolkodásra, az alapkérdések feltevésére. Másfelől Hamlet talán akkor jut legközelebb az emberi természet nyers, állati, indulati oldalához, amikor legközelebb áll a bosszúfeladat elvégzéséhez.

E) A Fortinbras- vagy katonamonológ

HAMLET

*Hogy vádol engem minden alkalom,
S ösztönzi lusta bosszúim! Mi az ember,
Ha drága idején vett fő java
Alvás, evés csak? Nem több, mint barom.
Bizonytal, aki ez előre-bátra
Tekintő okos észszel alkotott,
E képességet, ezt az isteni
Értelmet nem adá, hogy semmi-haszna
Belénk zápujjon. Már, vagy állati
Feledség bennem, vagy a szerfölyt
Aggódó gyáva szőrszál-hasgatás
– Oly gond, miben, ha négyfelé hasítónok,
Egy rész az ildom, bárma gyávaság –
Én nem tudom, mért élek mondogatva:
»Ez a teendő!« bár ok, akarat,
Erő, eszköz, mind kész, hogy megtegyem.
Példák, nagyok mint a föld, intenek;
Tanúbizonyosság e tengermi had
S vezére a gyöngéd, kényes királyfi,
Kinek becsvágytól duzzadó erélye
A vak jövőre nyelvet öltöget,
Kitéve azt, mi nem biztos, halandó,
Sorsnak, halálnak, vésznek, kárnak, egy
Üres tojásért. Az valódi nagy,
Ki fel nem indul, ha nagy oka nincs;
De szalmaszálért is küzd nagyszerűen,
Midőn becsület, ami fennforog.
S hogy állok én, kinek atyám megölve,
Anyám gyalázva; és, vér egyaránt
Fölingereelve, s én elaltatom,
S nézem pirúlva búszerezer fi ú
Közül halálát, kik egy ál dicsőség
Káprázatáért a kész sírba mennek,*

Úgy mint az ágyba; vának egy rögért,
Melyen a küzdők száma el se fér,
Mely sírhalomnak is kevés, befödni
Az elhullottakat. – Ó, vért kívánj
Hát, gondolat! vagy értéked silány.

(IV/4. 32–69.)

- a) E monológra az alkalmat a Dánián átvonuló, Dánia helyett Lengyelország egy parányi részéért hadba szálló Fortinbrasszal és seregével való véletlen találkozás adja.
Miben áll a párhuzam e monológ s a II. felvonást záró Hecuba-monológ között?
- b) Elvileg milyen összefüggést tételez az értelem isteni adománya és a cselekvés között a monológ eleje?
Mit állít Hamlet, vele és benne mi történhetett ezzel szemben az ésszel, az értelemmel?
- c) Érti-e Hamlet, hogy miért is nem cselekszik?
Milyen feltételezéseket fogalmaz meg ezzel kapcsolatban?
Mennyire meggyőzőek ezek számára, illetve számunkra?
- d) Mi a cselekvés indítékának fogalmi s Hamlet által is értéként elismert neve (azaz nem pusztán politikai indoka) a részben példaképként önmaga elé állított Fortinbras esetében?
Más szóval: milyen érzék vagy érték indítja Hamlet szerint Fortinbrast cselekvésre?
- e) Ez a monológ erősen kétszólamú, akaratlanul is önmagával vitatkozó. A cselekvő Fortinbras (francia eredetű, beszélő nevének jelentése 'erős kéz') Hamlet számára egyszerre vonzó is, taszító is.
Emeld ki a monológból azokat a mozzanatokat, szövegrészeket, amelyek nagyon is megkérdőjelezik, elbizonytalanítják Fortinbras példakép mivoltát, cselekvésének értelmességét!

„A tizenkilencedik században és a korai huszadik század nagy részében a Hamletet tartották Shakespeare centrális és legnagyobb jelentőségű darabjának, mivel a romantika korának egyik központi kérdését dramatizálta: a tudat és a cselekvés közötti konfliktust, a cselekvéstől való visszahúzódnás olyanfajta értelmét, amely hiábavalósághoz, haszontalansághoz is vezethetett, de ugyanakkor megőrhette a cselekvést a tökéletes esztelenségtől. Egyetlen más darab sem vizsgálta a cselekvés és a cselekvésről való gondolkodás paradoxonjait ilyen mélyen, de mivel e mű megvizsgálta ezeket, az irodalmat azóta összehasonlíthatatlanul mélyebbé és merészebbé tette.”

(Northrop Frye, kanadai irodalomtudós)

PSzé Northrop Frye fenti értelmezését kösd össze a 19. és a 20. század emberének történelmi tapasztalataival, és fogalmazd meg ezt az összefüggést!

8. Hamlet és a Semmi

PSzé

Northrop Frye kanadai, Terry Eagleton angol és nyomukban Kékesi Kun Árpád magyar irodalomtudós is Hamlet lényegének a SEMMI-t tartja. Frye azért, mert Hamlet lényege a tudat, a gondolkodás, ami szétszedi, elpusztítja, leleplezi a valóságot. Eagleton pedig azért, mert Hamlet szerinte egyik szerepével, egyik beszédtettével, azaz önmagával sem azonos, mindegyik mögül elmozdul.

Olvasd el a három szerzőtől az alábbi szemelvényeket, és válaszolj az utánuk álló kérdésekre!
„A dráma magja, bármilyen elcsépett is legyen, a »Lenni vagy nem lenni« monológ. Ez jórészt az infinitívuszok sorjázására épül, arra a titokzatos szófajra, amely se nem ige, se nem főnév, se nem

cselekvés, se nem dolog; e monológ pedig ennek következtében olyan vízió, amely a tudatot egyfajta vákuumként látja: semmisségnek a lét közepén. Előbb vagy utóbb a semmisségnek kell szentelnünk magunkat, és miért is kell akkora értéket tulajdonítanunk annak, hogy nem akarattunkból kifolyólag halunk meg? A Szellem ragaszkodik hozzá, hogy Hamlet nem halhat meg addig, amíg meg nem öli Claudius, s az egyetlen dolog, amely megakadályozza Hamlet önkéntes halálát, nem más, mint az attól való félelem, hogy őbelőle is efféle szellem [kísértet] lehet. Míg Ophelia halála fel nem szabadítja, Hamlet nem látja a felülemelkedésnek olyan formáját, amely azt a fajta halált biztosítaná neki, amelyet magának akar: a világtól való szabadságot.”

(Northrop Frye)

„[Bármennyire megbotránkozik is Hamlet azon, hogy Rosencrantzék be akarnak hatolni belső lényegébe,] létezésének nincs »lényege«, nincs őrizni való belső szentélye: pusztá halogatás, pusztá szétoldódás: üres űr, amely nem kínál semmi határozott megtudnivalót. »Én«-je csupán a gesztusok olyan sorozatából áll, amelyek segítségével ellenáll minden elérhető meghatározásnak, anélkül, hogy olyan radikális alternatívával bírna, amely túl van ezen gesztusok hatókörén. [...] Annak ellenére, hogy mélységesen »szubjektív« alak, és annak ellenére, hogy e szubjektivitást nyomorító teherként éli meg, szubjektivitása a megfegyvelés és a természetű alakulás hiánya révén még nem szerveződött olyan elnyomó egységbe, amely később majd a tudatot egyfajta börtönné változtatja.”

(Terry Eagleton)

„A biztos megismerésre törekvés és az önmeghatározás sikertelensége azonban már a *Hamlet*-ben megmutatkozik. A monológjaiban (különösen a színészek távozását és a Fortinbras seregével való találkozást követően) Hamlet szüntelen önmagát próbálja meghatározni, ám ez rendre akadályokba ütközik. Képtelen magát bárhogy megnevezni és tiszta identitását elérni. [...] önjelölési vagy »önigazoló öndramatizálására« tett kísérleteiben a jelölt [az „én”] mindig kicsúszik a jelölők (gazember, rabszolga, paraszt, tunya, tompa gazember, gyáva, aljas számár, kurva, hímringyó) alól, és »erős szubjektuma« decentrálódik [központját veszti]. [...] Posztmodern horizontból szemlélve tehát a *Hamlet* jelentősége abban (is) látható, hogy a modern szubjektum egyik első irodalmi megjelenését adja, miközben már annak halálával is szembesít.”

(Kékesi Kun Árpád)

- a) Vajon miért állítja Frye, hogy a tudat vákuum, üresség, s hogy ezt az infinitívusz nyelvi alakja tudja igazán kifejezni?
- b) Mi magyarázza és a darabban mi bizonyítja, hogy Hamletre Ophelia halála mintegy felszabadító hatással van?
- c) Hogyan lehetne bizonyítani, hogy Eagleton szerint az én lényegének a hiánya vagy az egységes szubjektum hiánya nem egyértelműen negatív jelenség, s hogy a szubjektummá (polgári individuummá) válást legalább annyira kedvezőtlen és korlátozó folyamatnak látja, mint amennyire az európai fejlődés alapelemének?
- d) Milyen párhuzam vonható Kékesi Kun fejtegetése alapján Oidipusz és Hamlet között?

9. Világrend és katarzis

Kérdés, hogy hogyan értékeljük a darab befejezését Hamlet szemszögéből: sikernek-e vagy kudarcnak, esetleg mindkettőnek? Tragikus-e Hamlet halála, vagy az, aki meghal, már annyira elveszti rokonszenyvünket, annyira nem képvisel értéket, hogy pusztulása nem érdemli meg a tragédia minősítést?

A darab befejezése pusztán véres káosz, amelyet egy jókor érkező hatalomszakember a maga javára fordít vagy valamiképpen az idő helyrezökkenése, a politikai és az erkölcsi világrend helyreállása?

A kérdés pedig sohasem a szerzői szándék kérdése, hanem hogy mi, mai olvasók, nézők hogyan tudjuk befogadni az események elénk tárt láncolatát, milyen értelmet tudunk tulajdonítani a szövegnek ma, jelenkori tapasztalataink birtokában.

Érvelj!

a) Siker vagy kudarc Hamlet céljai szempontjából a dráma befejezése?

siker, mert	kudarc, mert

b) Tragikus vagy ironikus?

Northrop Frye, kanadai irodalomtudós a Hamletet KATARZIS NÉLKÜLI TRAGÉDIÁNAK nevezi. Szerinte ugyanis a darab befejezése egyszerre TRAGIKUS ÉS IRONIKUS.

Például ironikus, hogy Hamlet végszava az, hogy „*A többi néma csend...*”, de a színpadon szavait nem csend, hanem Fortinbras seregének indulója, majd a trónt átvevő utód gyászbeszéde és gyászsortüze követi.

A befejezés heroikus és tragikus, mert	A befejezés ironikus, mert

c) Vajon azok, akik a színpadi értelmezésből kiiktatják Fortinbras figuráját (mint például Jurij Ljubimova Taganka Viszockij-féle előadásában vagy Peter Brook 1996-os rendezésében), a világrend helyreállításának kérdése szempontjából hogyan foglalnak állást?

PSzé Olvasd el és a kérdések segítségével értelmezd az alábbi szemelvényt!

„Az Erzsébet-kori közönség számára a Hamlet vége és Fortinbras figurája még szimbolizálhatta a rend helyreállítását az idő kibicsaklásának periódusa után. [...] A modernség Hamlet-értelmezései nem érezték Fortinbras hatalomátvételét a rend helyreállításának. Sőt »a rend« fokozatos eltűnésével a darab utolsó mozzanatát kegyetlen katonai akcióként értelmezték, amely semmiféle megnyugtató jövőt nem anticipál [...] Egy modern világlátás a tragédia folytatását vélte kiolvasni a tragédia végéből, mivel a szenvedést és a káoszt látta az emberi életvilágot karakterizáló jelenségnek. A tragédia egzisztenciális felfogása a halál felől próbálja definiálni az életet, sőt egyenlőséjelet tesz élet és tragédia közé.” Ezzel szemben egy „posztmodern olvasat [...] nem értelmezheti a Hamletet tragédiaként, legfeljebb problémaszínműként (problem play). [...] Számunkra [...] a darab nem a rossz világ tragikus megjavíthatatlanságaként értelmezhető [ez lenne a modern olvasat], hiszen Hamlet majdnem nevetséges figuraként jelenik meg egyes jelenetek során. Az a »tény«, hogy nem tragikus lényként látjuk, annak az eredménye, hogy a megnyilvánulásaiban implikált [az azokban benne rejlő, azokból kikövetkeztethető] totális [teljességelvű], univerzális [általános érvényű] és szükségképpen hiperbolikus [a dolgokat eltúlzó] világképet ma már nem tekintjük az érvényes cselekvés mércéjének.”

(Kékesi Kun Árpád, 1998)

a) Mi lehetett az Erzsébet-kori értelmezés viszonya Fortinbrashoz?

b) Mi a modern értelmezés viszonya Fortinbrashoz?

c) Milyen történelmi tapasztalat állhat a modern értelmezés mögött?

d) Mi Kékesi Kun Árpád szerint a posztmodern értelmezés lényege, s ezen értelmezés milyen eszmék tagadásának a talaján áll?

e) Kis János tanulmánya szintén 1998-ban jelent meg, és katartikus befejezésű tragédiaként értelmezi a Hamletet.

Milyen következtetések vonhatóak le ebből egyrészt Kis János álláspontjára (I.), másrészt a posztmodern gondolkodás hatókörére (II.), harmadrészt a korszakfogalmak értelmezésére, a korszakok egymáshoz való viszonyára (III.) nézve?

I.:

II.:

III.:

10. Hamlet késlekedése

„A Hamlet értelmezőinek állandó kérdései közé tartozik, hogy vajon a főhős miért nem cselekszik a drámai akció igen hosszú szakaszában. Nem tagadhatjuk, hogy ez a kérdés felvethető Hamlet dramatikus figurájával kapcsolatban, de a mű recepciótörténetének tanulsága szerint mindig terméketlennek bizonyult” – írja Kékesi Kun Árpád 1998-ban.

Nem egészen világos, hogy egy kérdés hogyan lehet terméketlen, ha jelentékeny gondolkodókat és jelentős rendezőket újabb és újabb válaszok kidolgozására, a szereplő, illetve a szereplő és a szituáció, a szereplő és a cselekmény viszonyának állandó újraértelmezésére készített az évszázadok, sőt akár csak a legutóbbi két évtized során. Egyébként magának a kérdésnek az energikus elvetése is egyfajta válasz a kérdésre. Ezért talán inkább Harold Jenkinsnek, a Hamlet mindmáig legtekintélyesebb kritikai kiadása (Arden, 1982) készítőjének hihetünk, aki azt mondja erről a kérdésről: „egy probléma nem lesz kisebb azáltal, hogy ismerőssé válik”.

Miért vetődik fel a késlekedés okára vonatkozó kérdés?

I. Mikor (melyik jelenetben) kapja Hamlet apjának szellemétől a Claudius megölésére vonatkozó parancsot, s mikor valósítja azt meg?

II. Hol, mely jelenetekben beszél Hamlet a cselekvés elmulasztásáról, saját késlekedéséről?

PSzé

Egy Hamlet, aki nem késlekedik

Jurij Ljubimov orosz rendező az 1970-es években a Taganka színházzal, Vlagyimir Viszockij, a legendás költő-énekes címszereplésével kivételes erejű, világsiker arató Hamlet-előadást hozott létre. Ebben egy robbanékony, izgó-mozgó, a cselekvés lendületétől majd szétfeszülő, a legkevésbé sem késlekedő Hamletet állított színpadra. A darab budapesti előadásáról az egyik legnagyobb magyar prózaíró, Nádas Péter írt láttató erejű esszét, Hamlet szabad címen. Az alábbiakban ebből idézzük néhány részletet.

Válaszolj egy-egy részlet elolvasása után az azt követő kérdésekre!

„Hamlet föláll, előrejön, gitározik, üvöltve énekel, és aztán mások is bejönnek, Bernardo és Francisco, Marcellus és Horatio, beszélnek is, de még mindig abban a bizonytalan fényben úszunk, ami megakadályozza látni azt, ami látható, ami nem engedi hallani a hallhatót, amitől nem érezzük azt, ami érezhető, mert az események feltartóztatlan menete csak akkor indul el, amikor valahol fönn, a zsinórpadlás és a színpadkeret felső takarása között valami megcsikordul, egy teljesen közönséges csigaszerkezet, s a színpad mennyezetét átívelő tréger [daruszerűség] az óriások esetlen könnyedségével színre nem lendíti az egész üres teret betöltő, könnyeden csomózott, durva és súlyos spárgafüggönnyt. Ami most a hatalom fala. A kísértő király. A lét söprűje. És mindenkit leterít és elsöpör. Diadalmas egyszerűséggel végrehajtott akciójának pillanatában, amikor a kicsi emberi figurákat lábukról ledöntve, a rivalda vonalával párhuzamosan

megáll, s mint egy váratlan felismerés a tudatot, az egész színpadnyílást a mennyezettől a padlóig, takarástól a takarásig betölti ronda és vad, sötét és dűrűckös szépségével, mintha egy üres edénybe kétszer annyi folyadékot öntenénk, mint amennyi belefér, túlsordulóan kitelik a hiány érzete, s befejezetté válik a játék esztétikai tere.

Jurij Ljubimov színházában ez a függöny a leglátványosabb elem. Tárgy, élettelen, de a síkok és élek által körülzárt ürességben mégis élőnek mutatkozik. Mert táncos könnyedséggel képes mozogni, fut, teljes fordulatot tesz, hömpölyög, jön, megy, hullámszik, remeg és megmered; érzelmei vannak, szerényen a háttérben marad, majd pöffeszkedve az előtérbe tolakszik, egérutat ad, elrejt, majd lezárja az utat, és leleplez; egy élőlény megbízhatatlanságával váltogatja szerepeit, gyengédnek és szépnek mutatkozik, de kemény és csúnya, lágy és puha, de engesztelhetetlen és erőszakos, átjárhatatlanul tömörnek mutatja magát, de készségesen átengedi a hangokat, fehérre sápad, elfeketedik, unalmasan vagy ridegen elszürkül, melegbarna, látni engedi játékosan változatos domborzatát, ám sima, mint a fal, kiismerhetetlen. Ugyanakkor nem akar előbbnek mutatkozni, mint amilyen, mindig tárgy marad, színpadi elem, minden mozdulatát a tréger és a csigaszerkezet zúgása és csikorgása kíséri, habár önálló zajokat is ad: csattan, surran, döng és puffan. Önállósága azonban erősen korlátozott: ez a függöny is csak egyetlen elem a stabil látszatokból épülő hierarchiában, nem főszereplő. Élőnek csupán azért tűnik, mert a környezet halott.

Azért mozog, mert egy háttérben álló gépezet beprogramozott parancsait mozogja el. Érzelmei pedig csak azért lehetnek, mert a környezetében élő érzelmes emberek a gondolkodás siralmasan korlátozott törvényei szerint, benne vélik felismerni saját mozgásukat. [...]"

a) Miből sejthető már a darab elején, hogy itt nem egy tétova, elmélkedő királyfival lesz dolgunk?

b) Mi mindent jelent az előadás legfontosabb díszleteleme, a függöny az idézett részletek szerint?

„A függöny a harmadik felvonás első jelenetében a rivalda vonalával párhuzamosan áll: a jobb oldali takarástól a bal oldali takarásig, a mennyezettől a padlóig betölti a színpad keretét, leereszti a színpadtér üres távlatát. Merev és mozdulatlan. És az a jellegtelenül sötét munkafény világít, amit az első jelenetből már ismerünk. A függöny mögött a királyi pár fülel. Hamlet pedig, mintha védelmet keresne, éppen ehhez a függönyhöz tapadva áll a színpad jobb oldalán. A rövid szárú csizmába bújtatott fekete nadrág, a feszesen feszülő fekete trikó, amelynek mély kivágásából erőszakosan bukkan elő izmos nyaka, neutrálisan nemtelen és csupaszon érzéki hatást kölcsönöz erős testének.

Már elmondta úgynevezett nagymonológját, amely Ljubimov színpadán nem a lét és a lét önkényes megszüntetésének kérdéskörében felmerülő filozofikus betét, hanem olyan tárgyszerűségtől kopogó köznapi kérdéssorozat, amely az élet bizonyos csomópontjain mindenkiben szükségszerűen fölmerül:

»Mert ki viselné a kor gúnycsapásait, / Zsarnok bosszúját, gőgös ember dölyfét, / Utált szerelme kínját, pörhalsztást, / A hivatalnak packázásait, / S mind a rúgást, mellyel méltatlanok / Bántalmazzák a tűrő érdemet: / Ha nyugalomba küldhetné magát / Egy puszta törrel?« Vlagyimir Viszockij felteszi magának ezeket a tipikusan hamletinek nevezhető kérdéseket, de nyilvánvaló, hogy nem az öngyilkosság ügyével bajmóldik és nem is filozofémákkal [filozófiai gondolatelemeikkel], egyrészt azért nem, mert alkatilag nem hajlik sem a mélabúra, sem a filozófiára, a körülmények pedig nem is engedik, hogy mélabús vagy filozofikus legyen, másrészt azért nem, mert személyes élete a szellem megjelenésének pillanatában megszünt, s ettől kezdve minden lépése és szava amúgy is közeledés a halál felé, a halál az ő számára már olyan természetes, mint a nyitott sír fekete földje az előszínpadon, ez már elvégeztetett, a »puszta törrek« nem kell hát sietnie.»

c) Alkatilag miben különbözik ez a Hamlet a megszokottaktól? Mi hiányzik belőle?

d) Az előadás fenti leírása szerint a Szellem megjelenése milyen következményekkel járt Hamlet személyiségére és sorsára nézve?

„[...] Shakespeare trónkövetelői közül Hamlet az egyetlen, aki nem a trónt akarja. Nem a hatalom érdekli, hanem a hatalom természete. »Ne hagyj tudatlanságban szétrepednem« – kiált, amikor megpillantja apja szellemét. Nem meghódítani vágyik a világot, hanem megérteni. Ljubimov felfogásában Hamlet nem királyfi, hanem gnosztikus [itt: lényegkereső ballítottságú] beállítottságú értelmiségi, aki ha nem cselekszik, akkor csak azért nem, mert állandóan gondolkodik és sokat beszél, viszont annak a magatartásnak, amit a gondolkodásával és a szavaival kialakít, tett értéke van, katalizál. »Mert hát életrendünk egyedüli hatalmassága a féreg: mi minden egyéb teremtményt meghizlalunk, hogy magunkat hizlalhassuk; magunkat pedig a pondrónak hizlaljuk. A kövér király meg a sovány koldus, csak más-más fogat étel: két tál egy asztalon: s azzal vége.« Hamlet a halál szempontjából gondolja át az életet, s ezért eszméi tulajdonképpen éppen olyan megfellebbezhetetlenek és antiszociálisak, mint a királyok gyilkosságai. De Hamlet nemcsak gondolkodik. Többszörös gyilkos maga is, e tényt Ljubimov egyáltalán nem felhőzi el. Ez a Hamlet nyers erővel szúrja le Poloniust, hideg értelemmel működik közre Ophelia halálában, Rosencrantzt és Guildensternt ravaszul küldi halálba maga helyett, és kéjes élvezettel döfi le a királyt. És a szó köznapi értelmében ez cselekvésnek sem kevés. Hatalmat ugyan nem akar: a gyilkolás nem célja és nem eszköze, ám annak érdekében, hogy a világ alapvetően erkölcstelen természetének a végére járjon, fel kell mondania mindenféle társadalmi egyezményt és szokást, minden tekintetben meg kell tagadnia mindenféle közreműködést, le kell lepleznie, ki kell tépnie és meg kell fojtania saját érzelmeit, s talán éppen ezáltal kényszerül a cselekvésnek azokra az antiszociális formáira, melyeknek értelmében és jogosságában maga is kételkedik. De Hamlet mégis szabad, mert tetteivel soha nem azonosítja magát. Cselekvésében önkéntelenül reprodukálja ugyan a hierarchia törvényeit, de magatartásával ellenáll, értelmével pedig éppen úgy eltávolítja önmagától saját marginális magatartásformáit, mint reproduktív cselekvéseit. Rést nyit a hierarchián. Kivételt teremt. Létével azt a szakadékot tölti ki, ami elválasztja a cselekvést és a gondolkodást. A szakadék demonstrátora.”

e) A fentiek szerint mi Hamlet egyetlen célja, amelynek érdekében gyilkolni is képes?

f) Miért tekinthető Hamlet szabadnak?

PA Rajzold le vagy írd pontosan le néhány – a fentiekben nem említett – jelenet színpadképét egy olyan Hamlet-előadásból, amelyben a Ljubimov-féle szőnyeg és a fények játsszák a díszletelemek közül a főszerepet! (Legfeljebb három jelenetet vagy jelenetrészletet íj vagy rajzolj le!)